

YAZILI BASINDA ANLAM BİLİM SORUNU

Hülya Aşkın Balcı

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

Özet

Dilin kullanımındaki yanlışlıklar, telaffuz bozuklukları dildeki yozlaşma sürecini hızlandırıyor. Bu yozlaşmanın en gözle görülür hali davranış ve anlatım bozuklukları olarak tüm topluma yansımaktadır. Dilde yapılan bu yanlışlıklar dili kirliletmekle birlikte toplum arasında alışkanlık haline gelen yanlış kullanımlara sebebiyet vermektedir. Bu yanlışlıkları yerel gazetelerde de görmek mümkündür. Biz de bu düşünceden yola çıkarak Kars ilinde 01. 2007–06. 2007 tarihleri arasında yayınlanan bazı yerel gazetelerdeki yanlışlıkları “Anlam Bilim” açısından incelemeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: Anlatım bozuklukları, yerel gazete, basın yayın.

SEMANTICAL PROBLEMS IN PRINTED PRESS

Abstract

Mistakes in language use and mispronunciation accelerate the degeneration in language. The most striking variations of this degeneration have its reflection in society. These mistakes bring about not only language corruption but also habitual verbal mistakes in society. It is possible to notice these mistakes in local newspapers. In this context, some verbal mistakes in local newspapers in Kars which were published between January 2007 and June 2007 were analysed within the frame of semantics.

Key Words: Verbal Mistakes, Local Newspaper, Press

1. GİRİŞ

Dilin temel görevi insanlar arasında anlaşmayı sağlamaktır. Bu anlaşma ya da iletişimin en üst seviyede olabilmesi için, yazılı ve sözlü anlatımda, ifadelerin; doğru, açık, yalın, akıcı olması gerekir. Doğru anlatım, kişisel ve toplumsal iletişim açısından da çok önemlidir, çünkü ilk çağlardan beri insanlar bir arada yaşabilmenin ilk şartının iletişim olduğunu kabul etmişlerdir. Kişiler arasındaki bu iletişim de anlatılmak istenilenler dilin kurallarına uygun olarak açık bir biçimde ifade edilirse anlaşma tam olur. Aksi hâlde yanlış anlaşılmalara, söyleyiş yanlışları ve anlatım bozuklukları ortaya çıkar.

Kişi amacını söz veya yazıyla anlatmak için önce düşüncelerini belirler, düzenler; sözcükleri seçer, sıraya koyar; cümleler kurar. Bu düzen konuşurken çoğu kez kendiliğinden işler. Yazarken uzun uzun düşünme, uygun sözü ve biçimi bulma, araştırma olanağı vardır. Yine de çoğu kez duyguları, düşünceleri daha etkili anlatabilmek için gereksiz tek-

rarlar, yersiz sözcükler, bozuk cümleler anlatımı doldurur. Son zamanlarda gazetelerde, dergilerde, kitaplarda, televizyonlarda; metni bilgisayar ortamına aktaranların veya dizgiyi yapanların yazdıkları konuyla ilgili bilgilerinin eksikliğinden ya da dikkatsizliklerinden kaynaklanan yanlışlıklara özellikle fazla rastlanmaktadır. İyi ve doğru bir anlatım hepimiz için sıradan bir özellik olması gerekirken tam tersine doğru ve güzel konuşan, yazan kişilerin sayısı gittikçe azalmaktadır. Böylece anadilini iyi öğrenememek, anadili bilincini kazanamamış olmak anlatım bozukluklarına neden olmaktadır. Kuşkusuz, anadilini iyi öğrenememek anlatım bozukluklarının en önemli nedenidir. Özellikle gençlerin dilinde, şoke olmak, gülmek, yolunu bulmak, araklamak... gibi argo sözcükler gereğinden fazla kullanılmakta ve gittikçe çoğalarak artmaktadır. Bu örnekler Türkçenin çok zengin olan söz dağarcığının, iyi kullanılmadığını ve özellikle gençlerde - önemli bir dil sorunu olan- söz dağarcıklarının yetersiz olduğunun bir kez daha göstergesidir.

Bilindiği gibi konuşma ve yazı dilindeki amaç, duygu ve düşüncelerin karşı tarafa doğru iletilmesidir. Bu iletişim ya da bildirişim için başvurulan yöntemin adı anlatımdır. Duygu ve düşünceler ifade edilirken dil ve mana esaslarında yapılan yanlışlara ise anlatım bozukluğu denir. Anlatım bozuklukları, kelime grupları ve cümlelerle ilgilidir. Kelimelerin eksik veya fazla olması, gereksiz tekrar edilmesi, sıralarının karıştırılması, anlamlarının farklı aktarılması, aralarındaki bağlantıların yanlış kurulması anlatım bozukluklarına yol açar. Metne bakmadan yapılan konuşmalarda anlatım bozuklukları bir dereceye kadar normal karşılanabilir; ancak ideal olan, doğru cümleler kurmaktır. Anlatım bozuklukları konusunu iyi kavramak ve yanlışla düşmemek için, sözcüklerle ilgili anlatım yanlışlarını iyi tanımak ve konuya özen göstermek gerekir. Bunun için iyi bir imla ve noktalama bilgisine sahip olmak, fazlaca kitap okumak, iyi gözlemci olmak, araştırmacı ve yenilikçi olmak gerekir. Kişiler kendi diline karşı özen göstermeli, başka dillerle karşılıklı etkileşimden ortaya çıkacak anlam ve anlatım bozukluklarını iyice tespit edebilmelidir.

Dile gereken önem verilmediği için dilin yapısı, kuralları, söz varlığı yeterince bilinmemektedir. Sezgiye dayalı anlama yolu seçilerek söylenen değil söylenmek istenen üzerinde durulmaktadır. Buna bir de yanlış kullanımların basın, yayın araçlarıyla çabucak yayılması eklenince her geçen gün yeni bir anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

2. YÖNTEM

Biz bu çalışmamızda Kars ilinde 01. 2007 – 06. 2007 tarihleri arasında yayınlanan bazı yerel gazetelerdeki yanlışlıkları anlamsal olarak inceledik. Bunu yaparken anlam bilimden yararlanarak anlam öğretisini; göstergelerle ya da sözcükler ve önermelerle, onların dile getirdiği anlam arasındaki bağıntıyı inceleyerek anlatım bozukluklarını sınıflandırmaya çalıştık.

3. ANLAMLA İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUKLARI

Doğru bir cümlede yeterli sayıda kelime kullanılır. Başka bir deyişle gereksiz kelimelere yer verilmez. Çünkü gereksiz sözcük kullanımı cümlenin duruluğunu bozar ve anlatım bozukluğu yaratır. Anlatım bozukluklarının önemli bir bölümü sözcük düzeyindedir. Anlatımda, varlıkların niteliklerini ve eylemlerini, durumları ve duyguları

iyi anlatabilmek için bunların dildeki karşılıkları olan sözcüklerin dikkatli seçilmesi gerekir. İyi seçilememiş bir sözcük cümlenin anlamını bozar.

Her cümle belli bir düşünceyi, duyguyu aktarmak için kurulur. Cümleler, ifade edeceği anlamı açık ve anlaşılır bir biçimde ortaya koyması gerekir. Ayrıca mümkün olduğunca gereksiz unsurlardan arındırılmış olmalıdır. İşte bu özelliği göstermeyen cümleler, anlatım ve anlam bilim bakımından bozuktur.

3.1 SÖZCÜĞÜN YANLIŞ YERDE KULLANIMI

Bir sözcük, kullanıldığı yere göre sıfat, belirteç ya da başka bir görev üstlenebilir. Bu nedenle, sözcüğün cümlede hangi görevle kullanıldığı göz ardı edilmemelidir. Ayrıca, vurgulanan ögenin yüklemeye yakın olması, Türkçenin önemli bir özelliğidir; vurgulanması gereken öge, yüklemeye uzak kalırsa cümlenin anlamı değişecektir. Örneğin:

“*Selamsız sabahsız odaya girdi.*¹”

Bu cümlede, belirteç olan “*selamsız sabahsız*”, “*oda*”nın sıfatı görünümündedir. Ayrıca vurgulanmak istenende dolaylı tümleç “*oda*” değil, belirteç tümleci “*selamsız sabahsız*”dır, yani eylemin nasıl yapıldığıdır. Ancak belirteç tümleci, yüklemeye dolaylı tümleçten daha uzak kalmıştır. Bu nedenle, cümle “*odaya selamsız sabahsız girdi*” biçiminde olmalıdır. Bu konu hakkında düşüncelerini Feyza Hepçilingirler şu şekilde ifade etmektedir:

“Türkçede nitelik (ve nicelik) bildiren sözcükler buldukları yere göre göreve girer. Başka bir deyişle Türkçede, Batı dillerinde olduğu gibi yalnızca belirteç olan sözcükler yoktur. Diyelim aynı “*iyi*” sözcüğü “*insan*”ın, yani bir adın önündeysen sıfat, “*koşuyor*” eyleminin önündeysen belirteç görevinde kullanılmıştır. İşte bu özellik, sözcükleri koyduğumuz yere de dikkat göstermeyi gerektirir.”²

Sözcüklerin cümle içinde yanlış yerde kullanılmaları, anlam bulanıklığına, farklı anlam yorumlamalarına yol açar. Özellikle niteleme, pekiştirme görevindeki sözcüklerin cümledeki yerlerine özen göstermek gerekir.

3.2 SÖZCÜĞÜN YANLIŞ ANLAMDA KULLANILMASI

Doğru bir anlatımda her sözcük verilmek istenen düşünceyi tam karşılamalıdır. Aynı kökten türeyen veya birbirini andıran sözcüklerin anlamlarına dikkat etmek gerekir. Anlamları ayrı olan bu tür sözcüklerin birbirinin yerine kullanılması veya sözcüğün karşıladığı kavrama uygun olmayan biçimde kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur. Oğuz Eren Karadüz'e göre;

“Sözcükler bazen anlamını kaldıramayacakları yerde kullanılırlar. Sözcüğün taşıdığı anlamın dışında bir yerde kullanılması anlatım bozukluğuna sebep olur.”³

¹ *Kars Postası*, 10.02.2007, s. 5.

² Feyza HEPÇİLİNGİRLER; *Türkçe Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İst., 3. Basım, Şubat, 2005, s. 345.

³ Oğuz Eren KARADÜZ, *Türk Dili*, Aktif Yayınları, Erzurum, Nisan 2003, s. 381

Muhittin Bilgin de bu konuyu şöyle ifade eder;

“Aynı kökten türemiş ya da anlamca birbirine benzeyen sözcüklerin karıştırıldığı görülmektedir. Bu durum istediğimizin dışında bir anlamın ortaya çıkmasına neden olmaktadır.”⁴

Bu konuyla ilgili Kars'taki yerel gazetelere bakıldığında şu örnekleri görmek mümkündür.

“Doktor görevliler tarafından kaçırılırken baba ise çocuğun ameliyata alınmasıyla birlikte gözyaşına boğuldu.”⁵

“Kaçırılmak” sözcüğü bir şeyi zorla veya gizli olarak alıp götürmek anlamında kullanılmaktadır. Cümleye baktığımızda ortaya çıkan sorunun doktordan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Oysaki böyle bir durum söz konusu değildir. Sözcük bu cümleye anlamca uymamıştır. Ancak doktor görevliler tarafından zorla götürülmüş anlamı olsaydı “kaçırmak” sözcüğü kullanılabilirdi. Fakat böyle bir durum söz konusu olmadığı için ve cümlenin daha açık ve daha anlaşılır olması için “kaçırılırken” sözcüğü yerine “uzaklaştırılırken” sözcüğünün kullanılması uygun olacaktır. Yani;

“Doktor; görevliler tarafından uzaklaştırılırken baba çocuğunun ameliyata alınmasıyla birlikte gözyaşına boğuldu.”

Ayrıca şu örnekler de bu konuyla ilgilidir;

“Aşıklar bayramının ardından çalışmalarına kaldığı yerden hızla devam eden başkan Alibeyoğlu Pazar günü sanat merkezinde gençlerin önüne çıkarak onların sorunlarını cevaplandırıp, sorunlarını tespit edeceğini söyledi.”⁶

Cümlede “sorunlarını cevaplandırıp” biçiminde kullanılan “sorun” sözcüğü yanlış bir anlamda kullanılmıştır. Cümleye baktığımızda bir cevap verme durumu var. Yani başkan soruları cevaplandırıyor. Ama cümlede “soru” sözcüğü yerine “sorun” sözcüğü kullanılmıştır. Bu da anlatım bozukluğuna sebebiyet vermektedir. “Sorun” sözcüğü bildiği gibi sıkıntı veren durumlar için kullanılır. Eğer cümle şu şekilde kurulsaydı;

“Aşıklar bayramının ardından çalışmalarına kaldığı yerden hızla devam eden başkan Alibeyoğlu Pazar günü sanat merkezinde gençlerin önüne çıkarak onların sorunlarını cevaplandırıp, sorunlarını tespit edeceğini söyledi.”

daha anlaşılır bir cümle kurulmuş olurdu. Diğer bir örnekte ise;

“Şunu gördük ki Nisan ayında kayak kaymak daha zevkli.”⁷

4 Muhittin BİLGİN, **Türkçemiz**, T.C Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara, 2002, s. 582.

5 Kars Postası, 15.04.2007, s. 4.

6 Denge Gazetesi, 10.05.2007, s. 1.

7 Halk Gazetesi, 13.04.2007, s. 5.

“kaymak” sözcüğü buz, kar, toprak ve benzeri yerlerde sürtünerek hareket etmek anlamına gelir. Kayak dediğimizde kaymak eylemi aklımızda belirginleşmektedir. Bu sözcüğü tekrar kullandığımızda zaten “kaymak” eylemini ortaya çıkardığını görmekteyiz. Bunun için aynı anlam olmasa da her iki sözcük yakın anlamı çağrıştırdığı için “kaymak” sözcüğünün yerine “yapmak” sözcüğü getirilmelidir.

“Şunu gördük ki Nisan ayında kayak yapmak daha zevkli.”

“Dernek binasında yapılan törende konuşan şehit ve gazi aileleri dernek başkanı Kamber Güzel Kaya her kurum ve kuruluşun kendine özgün kutlu günleri olduğunu söyledi.”⁸

Son örneğimizde de sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasına ilişkin bir yapı söz konusudur. Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması genel itibarıyla aynı kökten türetilen ve şekil olarak birbirine benzer sözcüklerle karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekte “özgü” ile “özü” bu türü ifade etmektedir. “özgü” sözcüğü “bir şeye has” anlamına gelir. Cümlede bahsedilen bir dernek var. Dernekle bütünleşen günlerin kutlanmasından bahsedilmektedir. Yalnız bu sözcüğün yerine “özgün” yani “orijinal” kelimesi kullanılmıştır. Buda anlatım bozukluğunu meydana getirmiştir. Doğru olan sözcük “özgü” olmalıdır.

3.3 GEREKSİZ SÖZCÜKLER

Bu tür kullanımlar “duru”lukla ilgili bir anlatım bozukluğuna sebep olmaktadır. Cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bir eksilme olmuyorsa, o sözcük ya da ek, gereksizdir; anlatımda artıklama vardır. Örneğin;

“Kars Merkeze bağlı Eşmez köyünden olan ve Akyaka’ya akraba ziyaretine geldiği sırada böyle anlamlı bir hediye aldığını söyleyen Kore Gazisi Mehmet Karabağ; “bu fotoğrafı görünce kalbimden coşum. Bunlar için ben hayatımı kurban etmeye hazırım” ifadelerini kullandı.”⁹

Cümlede gereksiz sözcük kullanımı anlatım bozukluğuna yol açmıştır. Bir cümlede gereksiz sözcük bulunduğunu anlamak için, sözcük cümleden çıkarılır. Bu durumda cümlenin anlam ve anlatımında bir bozulma oluyorsa o sözcük gereksizdir. Yukarıdaki cümleimizde bu durumu örnekleyen bir anlatım bozukluğu söz konusudur. Cümlede kullanılan “*kalbimden*” sözü gereksiz yere kullanıldığı için cümlenin duruluğunu bozmaktadır. Coşma hali sadece kalple ilişkilendirilebilecek ruhsal bir durumdur. Dolayısıyla “*kalbimden coşum*” ifadesindeki “*kalbimden*” sözcüğü gereksiz yere kullanılmış ve bu durumda cümlede anlatım bozukluğuna yol açmıştır. Cümledeki bu anlatım bozukluğunu gidermek için “*kalbimden*” sözü cümleden çıkarılmalıdır.

“Kars Merkeze bağlı Eşmez köyünden olan ve Akyaka’ya akraba ziyaretine geldiği sırada böyle anlamlı bir hediye aldığını söyleyen

⁸ Kars Postası, 08.04.2007, s. 2.

⁹ Kars Haber Gazetesi, 15.04.2007, s. 5.

Kore gazisi Mehmet Karabağ; “Bu fotoğrafı görünce coştum. Bunlar için bende hayatımı kurban etmeye hazırım” ifadelerini kullandı.”

“Devlet Hastanesi’nde kayıt ve röntgen ile kan alma sırasında oluşan uzun kuyruklar vatandaşların tepkisine yol açıyor.”¹⁰

Diğer cümlemizde ise “ile” bağlacının gereksiz yere kullanılması anlam bozukluğuna yol açmıştır. Cümlede iki bağlacın üst üste kullanılması cümlenin duruluğunu bozmaktadır. Bu nedenle ikisinden birinin kullanılması duruluk açısından önemlidir.

“Devlet Hastanesi’nde kayıt, röntgen ve kan alma sırasında oluşan kuyruklar vatandaşların tepkisine yol açıyor.”

Gereksiz sözcük kullanımı gösteren bir diğer örnek ise şu şekildedir;

“Mevcut olan organize sanayi bölgemizdeki birçok fabrikamız neredeyse gün geçtikçe tek tek kapanma noktasına geldi.”¹¹

Bu cümlemizde kullanılan “mevcut, nerede” sözcükleri gereksiz yere kullanılmıştır. “mevcut” sözcüğü “var olan, bulunan” anlamında Arapça bir sözcüktür. Cümlede var olduğu söz konusu edilen organize sanayi bölgesi mi yoksa fabrika mı belli değildir. Tahminimize göre fabrika kastedilmektedir. Ancak hangisinin var olduğu söz konusu ediliyorsa bu kastedilen konu zaten cümlede yer almaktadır. Bu yüzden “mevcut olan” sözü gereksizdir. Ayrıca cümlede “nerede” kelimesini anlamca karşılayan “gün geçtikçe” kelimesi mevcuttur. Bu iki kelime arasında da bir tercih yapılması gerekmektedir.

“Organize sanayi bölgemizdeki birçok fabrikamız gün geçtikçe tek tek kapanma noktasına geldi”,

şeklinde bir ifade daha doğru anlaşılacaktır.

Konuşma sırasında, kullanılan bir kelimenin, dinleyenlerden bazıları tarafından çok iyi anlaşılmadığı düşünülerek aynı anlamı başka bir kelimeyle açıklamak normaldir. Bunun için açıklama sözlerine başvurulur veya kısa bir duraklamadan sonra eş anlamlı kelimeyle konuşmaya devam edilir. Ancak hiç ara vermeden ve herhangi bir açıklama yapmadan eş anlamlı sözleri arka arkaya kullanmak doğru değildir.

Eşanlamlılık, daha çok, bir dildeki yabancı kökenli sözcüklerle ilgilidir. Dilimize İslamiyetin kabulünden sonra Arapça ve Farsça, 19 yy.dan itibaren de Batı kaynaklı sözcükler girmeye başlamıştır. Bu olgu, Türkçe bir sözcükle onun eşanlamlısı yabancı kökenli bir sözcüğü birlikte kullanma gibi bir garipliğe yol açmıştır. Bu konuda Muhtin Bilgin’in görüşü şöyledir:

“Cümlede olsun yazının bütününde olsun, ele alınan konu gerektirmedikçe eşanlamlı sözcüklerden yalnız birisi kullanılmalıdır.

¹⁰ Serhat Kars, 16.02.2007, s. 2.

¹¹ Önder Gazetesi, 21.04.2007, s. 5.

Eşanlımlı sözcüklerin birlikte kullanılması anlatımda özensizlik olarak değerlendirilir.”¹²

Bu tür yanlışlıkları Kars yerel gazetelerinde de görmek mümkündür. Örneğin;

*“Vergi Konseyi'nin de tarafsız, objektif sadece ülke çıkarları için çalışan bir danışma organı olduğunu dile getiren Uysal, konsey ve çalışma gruplarının, anayasal düzen içerisinde bilimsel temellere, dünya eğilimlerine ve toplumsal uzlaşmaya dayalı objektif çözümler ürettiğini ifade etti.”*¹³

Bir cümlede anlamca özdeş sözcüklerin kullanılması cümlede anlatım bozukluğuna yol açar. Gereksiz sözcüklerin kullanımı anlatımın kıymetini düşürür. Dilimizde yabancı kökenli sözcüklerle türdeş olan ve aynı anlama gelen Türkçe sözcüklerin bir arada kullanılması sıkça rastlanan bir durumdur. “tarafsız” ve “objektif” sözcükleri aynı anlama gelen iki sözcüktür. Yukarıdaki cümlede de bu iki sözcük aynı cümlede geçmiştir. Cümlemizde “tarafsız” sözcüğü kullanıldığına göre aynı anlamı veren yabancı kökenli “objektif” sözcüğünün kullanımına gerek yoktur.

“Vergi Konseyi'nin de tarafsız sadece ülke çıkarları için çalışan bir danışma organı olduğunu dile getiren Uysal, konsey ve çalışma gruplarının, anayasal düzen içerisinde bilimsel temellere, dünya eğilimlerine ve toplumsal uzlaşmaya dayalı objektif çözümler ürettiğini ifade etti.”

Gereksiz sözcükler - görüldüğü gibi - hem sözü boş yere uzatır hem de anlatımın değerini düşürür. Cümleye herhangi bir katkısı olmayan bu sözcükler cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında herhangi bir bozulma veya daralma olmayacaktır;

*“Bazen insan gücü ve traktör gücü de araçların yol olmasına yeterli gelmiyor.”*¹⁴

Yukarıdaki cümlemizde de, açıklamamızda belirtildiği gibi cümleye herhangi bir katkısı olmayan gereksiz bir sözcük kullanılmıştır. Örnek cümlemizde geçen “gücü” sözcüğünün iki kez üst üste kullanılarak cümlenin duruluğunu bozmuştur. Cümlede “gücü” sözcüğü iki kez üst üste kullanılarak cümlenin duruluğunu bozmuştur. Cümlemizde tamlanan durumunda bulunan “gücü” sözcüğü “insan” ve “traktör” sözcüğünün ortak tamlananı olarak kullanılabilir. Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için cümlede gereksiz olarak kullanılan “gücü” sözcüğünün birisi çıkarılmalıdır;

“Bazen insan ve traktör gücü de araçların yol almasına yeterli gelmiyor.”

İyi ve doğru bir cümlede duruluğun önemli bir özellik olduğunu daha önce belirtmiştik. Duru cümle, duygularımızı gerektiği kadar sözcükle anlatan ve aynı anlamı karşılayan sözcüklerin bulunmadığı cümlelerdir. Cümlede gereksiz kelime kullanımı açısından anlatım bozukluğuna yol açan bir diğer sebep de cümlenin anlamına hiçbir katkısı olmayan sözcüklerin kullanılmasından kaynaklanır. Örneğin;

¹² Muhittin BİLGİN, **Türkçemiz**, T.C Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara, 2002.

¹³ Serhat Kars Gazetesi, 11.05.2007, s.1.

¹⁴ Denge Gazetesi, 06.04.2007, s. 3.

“Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu, İstanbul’da bulunan Tar-mak Şirketi’nin sahibi Karşlı işadamı Resul Yıldız’ın 6 bin adet kışlık kar başlığı gönderdiğini söyledi.”¹⁵

Yukarıdaki örnek cümlemizde de cümleye hiçbir katkısı olmayan gereksiz bir sözcük kullanımı söz konusudur. Cümlede kullanılan “*kışlık kar başlığı*” sözündeki “*kışlık*” kelimesinin kullanılması cümleye herhangi bir katkı sağlamamıştır. Kar başlığının kışlık olduğunu ayrıca belirtmeye gerek yoktur; çünkü kar başlığının yazlığı baharlığı olmaz. Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için cümleye herhangi bir katkı sağlamayan “*kışlık*” sözcüğünü cümleden çıkartarak cümleyi daha doğru bir hale getirebiliriz.

“Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu, İstanbul’da bulunan Tar-mak Şirketi’nin sahibi Karşlı işadamı Resul Yıldız’ın 6 bin adet kar başlığı gönderdiğini söyledi.”

Ayrıca şu örnekler de yine gereksiz bir sözcük kullanımı söz konusudur;

“Günlük hayat sırasında örneğin yol yürüme, merdiven çıkma gibi olağan fiziksel hareketleri güçleştiren bir burun tıkanıklığı varsa mutlaka araştırılması gerekir.”¹⁶

Cümlede geçen “*yol yürüme*” sözündeki “*yol*” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Yürüme fiili zaten yolda gerçekleşen bir fiildir; ayrıca bu durumu “*yol yürüme*” olarak ifade etmeye gerek yoktur. Yukarıdaki cümlemizde kullanılan “*yol*” sözcüğü fazla olduğundan cümleden çıkarılması gerekir.

“Günlük hayat sırasında yürüme, merdiven çıkma gibi olağan fiziksel hareketleri güçleştiren bir burun tıkanıklığı varsa bunun mutlaka araştırılması gerekir.”

“Vali Mehmet Ufuk Erden, makam arabasıyla şehir turu atarken makam aracının önünde eskort, arkasında ise korumaların olmaması dikkat çekti.”¹⁷

Dilimizde Arapça, Farsça ve Batı kaynaklı sözcükler sıkça kullanılmaktadır. Özellikle bazı kişiler ve yazarlar bir kelimenin yabancı kökenlisini kullanınca kendisini elit sayarak Türkçeyi sığlaştırmaktadır. Bu olgu, Türkçe bir sözcükle onun eşanlamlı yabancı kökenli bir sözcüğü birlikte kullanma gibi bir kullanıma yol açmaktadır. Yukarıdaki cümlemizde de bu durumu ve garipliği örnekleyen bir olgu söz konusudur. “Eskort” yabancı kökenli bir sözcüktür ve koruma anlamındadır. Cümlede aynı anlama gelen iki sözcüğün bir arada kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır. “Eskort” ve “koruma” eşanlamlı iki sözcük olduğundan dolayı cümleden birinin çıkarılması gerekmektedir.

¹⁵ Kars Serhat Gazetesi, 23.02.2007, s. 5.

¹⁶ Denge Gazetesi, 27.03.2007, s. 4.

¹⁷ Önder Gazetesi, 21.04.2007, s. 5.

“Vali Mehmet Ufuk Erden, makam arabasıyla şehir turu atarken makam aracının önünde ve arkasında korumaların olmaması dikkat çekti.”

“1950’li yıllarda aklıselim düşünen ve sağduyulu insanların başlattığı bu girişim meyvelerini vermek üzereyken Ortaçağ karanlığını zihinlerinden silmeyenlerin sayesinde baltalanmak istenmiştir.”

Yukarıdaki örnekte yine aynı anlama gelen iki sözcüğün bir arada kullanılması söz konusudur. Cümlemizde kullanılan “*aklıselim*” sözcüğü dilimize Arapçadan girmiş yabancı kökenli bir kelimedir. Arapçadan dilimize girmiş olan bu sözcük Türkçemizde kullandığımız “*sağduyu*” sözcüğüyle aynı anlama sahiptir. Öyleyse “*sağduyu*” yahut “*aklıselim*” bir arada kullanılmamalıdır.

“1950’li yıllarda sağduyulu insanların başlattığı bu girişim meyvelerini vermek üzereyken Ortaçağ karanlığını zihinlerinden silmeyenlerin sayesinde baltalanmak istenmiştir.”

Eşanlamlı kelimelerin yanı sıra “çokluk anlatan belgisiz sıfatlarla kurulan tamlamalarda tamlayana çoğul eki getirilmesi” konusu ise anlatım bozukluğunu gösteren diğer bir unsurdur. Muhittin Bilgin bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade etmektedir;

“Beltisiz sıfatların birçoğu nicel içeriklidir. Bunlardan (bir, her bir, herhangi bir...) sıfatları teklik anlatır ve sayı sıfatı “bir’in nicel işlevini de üstlenir” öyleyse, nasıl çoğul ekini, sayı sıfatlarının tamlananına getiremiyorsak, sayı sıfatlarının nicel işlevini üstlenen bu belgisiz sıfatların tamlananı da getiremeyiz. Örnekle söyleyecek olursak nasıl sayı sıfatlarıyla “Yangında bir çocuklar, üç kadınlar öldü.” biçiminde bir cümle kuramazsak, “bir” belgisiz sıfatıyla da “camı yoldan geçen bir çocuklar kırdı” biçiminde de kuramayız.”¹⁸

Çoğul ekinin gereksiz kullanımını çokluk anlatan belgisiz sıfatlarla kurulan tamlamalarda görüyoruz. Çokluk anlatan “biraz, birçok, çoğu, birkaç...” sıfatlarının tamlananına çokluk eki getirilmesi gereksizdir. Yerel gazetelerde gözümüze çarpan örnek ise bu konuya daha çok açıklık getirecektir;

“Vali ve Belediye Başkanı hastaların evine birkaç defalar gidip gelmişlerdi.”¹⁹

Görüldüğü gibi “defalar” kelimesine getirilen çoğul eki açık bir şekilde cümledeki bozukluğu göstermektedir.

“Karşınızdaki insanın karakter yapısını belirlemenin çok çeşitli yollarına burun yapısı da eklendi.”²⁰

18 A.g.e. s. 204.

19 Denge Gazetesi, 06.04.2007, s. 4.

20 Denge Gazetesi, 06.03.2007, s. 5.

Çokluk anlatan “biraz, birçok, çoğu birkaç...” sıfatlarının tamlananına çoğul eki getirilmesi gereksizdir. Yukarıdaki cümlemizde “çok” sözcüğü gereksiz yere kullanılmıştır. Çünkü bu sözcüğü cümleden çıkardığımızda cümlede herhangi bir anlam daralmasına olmamaktadır.

“Karşımızdaki insanın karakter yapısını belirlemenin çeşitli yollarına burun yapısı da eklendi.”

Cümlelerin bu şekilde ifade edilmesi daha doğrudur. Bu gibi örneklerin yanı sıra Kars yerel gazetelerinde anlam açısından “Türemiş eylem yerine yardımcı eylemle kurulan bileşik eylem kullanılması” konusundaki anlatım bozukluklarını da görmek mümkündür. Bilindiği gibi yardımcı eylemler, ad soylu sözcükleri yargı bildirir duruma getirmek üzere, o sözcüklerle birlikte kullanılır. Ad soylu sözcükle yardımcı eylem, yardımcı eylemle kurulan bir söz öbeği oluşturur. Ancak gerekmedikçe yardımcı eyleme başvurulmamalıdır. Dolayısıyla Ad soylu sözcükten eylem türetebilecekken o sözcüğe yardımcı eylem getirilmesi de bir artıklama sayılır. Örneğin;

“Kuşadası ve çevresinde yaşayan çoğu Azeri olan Kars ve Iğdırli vatandaşlar, nevrüz kutlaması yaptı.”²¹

Yukarıdaki cümlemizde açıklamamızı örnekleyen bir anlatım bozukluğu yapılmıştır. Cümlede geçen “kutlaması yaptı” sözündeki “yaptı” sözcüğü gereksiz olarak kullanılmıştır. “Kutlaması yaptı” yerine “nevruzu kutladılar” daha doğru bir kullanım olabilirdi.

“Kuşadası ve çevresinde yaşayan ve çoğu Azeri olan Kars ve Iğdırli vatandaşlar, nevruzu kutladılar.”

Ayrıca şu örnekte hem yerel gazetelerde hem de konuşurken sıkça kullanılmaktadır;

“Umut etmeden yaşamak olanaksız.”²²

“Etmek” sözcüğü yardımcı eylemdir. Ad soylu sözcükleri bileşik eylem yapar. Böylece, sözcük yüklem görevi üstlenir. “Umut,” Türkçe bir sözcüktür ve ad soyludur; ancak sözcüğün kökü, “ummak” eylemidir. Öyleyse bir eylemin “-ut” ekiyle önce ad; sonra “etmek” yardımcı eylemiyle yeniden eylem yapılması doğru değildir. Bu yüzden “umut etmek” kullanılışı, her zaman yanlıştır. Bunun yerine “ummak” kullanılmalıdır. Oldukça yaygın olan bu yanlış, Farsça “ümit” sözcüğünün kullanılışında hareketle ortaya çıkmıştır. Aynı anlamdaki bu sözcük eylem yapılmak istendiğinde “etmek” yardımcı eylemiyle kullanılır. Yani “ümit etmek” kullanılışı doğru; “umut etmek” yanlıştır. Sonuçta bu sözcüğü ummak şeklinde düzeltmemiz gerekmektedir. Yani doğru kullanım “Ummadan yaşamak olanaksızdır” şeklindedir.

²¹ Denge Gazetesi, 28.03.2007, s. 2.

²² Kars Serhat Gazetesi, 25.02.2007, s. 2.

4. SONUÇ

Açıklanmaya çalışıldığı gibi gereksiz sözcükler, cümlenin anlamına hiçbir katkısı olmayan veya anlamca özdeş sözcüklerin cümlede kullanılmasından kaynaklanan yanlışlardır. Gereksiz sözcükler, hem sözü boş yere uzatmakta hem de anlatımın değerini düşürmektedir.

Yukarıda Kars yerel gazetelerinden bulunup gerekli açıklamalar yapılan cümleler, gereksiz sözcük kullanımının anlatım bozukluğuna nasıl yol açtığını gösteren cümlelerdir. Bu gibi yanlışlara düşmemek için dilbilgisi ve Türkçeye hakim olmak lazımdır. Her ne kadar gazetelerde sorumluluk yazan kişiye ait olsa da -bilhassa- yazılı basında yazılar baskıya verilmeden önce yazarı tarafından dikkatli bir şekilde gözden geçirilmeli ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Bir matematikçi için (+) yerine (-) konulması; bir kimyacı için (H₂O) yerine (H₂) yazılması ne kadar büyük bir yanlışsa, Türkçe için de bir harfin eksik, fazla veya yanlış yazılması o derecede önemlidir. Süreç içerisinde bilginin, eğitimin temel taşı olmuş; yaşamın vazgeçilmezleri arasında yerini almış olan “dili ” düzgün ve doğru kullanmak çok önemlidir. Günlük yaşamımızda çok sık karşılaştığımız cümle yanlışlarını her yerde görmemiz mümkündür. Özellikle basın yayım organlarının bu işe çok dikkat etmesi gerekirken tersi bir davranış sergileyerek bütün yanlışları göz ardı etmektedirler. Bu tarz cümle yanlışları gelecek kuşaklar için bir tehlike arz etmektedir. Dilimizdeki bozulmalar zihinsel çoraklığa yol açmakta ve insanlar duygu ve düşüncelerini ifade etmekte yetersiz kalmaktadırlar.

Her yazı, türü ne olursa olsun, büyük ölçüde dile dayanır. Her tür yapıt, dilde yeniden üretilir. Dil ürünü olan bu yapıtlar da yaratıcısının keline özgü dil dünyasını yansıtır. Böyle olunca da bir yapıta yaklaşmanın çıkış noktası dil olmalıdır. Düşünceyi, duyguyu en etkili ve doğru biçimde yazıya dökmenin yolu, bizce dili iyi bilmek ve kullanmaktan geçmelidir. Güzel, ustaca yazı yazmak herkesten beklenemez. Ama doğru ve iyi yazmak belli eğitim görmüş herkesten beklenmelidir.

5. KAYNAKLAR

1. AK, Çoşkun (2005) ; “ Türk Dili ”, Nobel yayın, İstanbul.
2. AKSAN, Doğan (1993); “Türkçenin Gücü Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar”, Bilgi Yayınevi, Ankara.
3. ALPAY, Nemciye (2000) ; “ Türkçe Sorunları Kılavuzu”, Metis Yayınları, İstanbul.
4. ASLANTÜRK, Hüseyin (2005) ; “Anlatım Bozuklukları Konuşamadığımız Türkçe”, Eser sahibinin kendi yayını.
5. ATEŞ, Kemal (2000) ; “Öğretmediğimiz Türkçe”, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
6. ATMACA, Sulhi Nihai (2004) ; “ Çırpınıs Türkçe'nin Çırpınısı”, Toroslu Kitaplığı, İstanbul.
7. BİLGİN, Muhittin, (2002): Türkçemiz, , T.C Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara.
8. **Denge Gazetesi**, 02.03.2007, s. 4, Kars.
9. -----, 02.03.2007, s.5, Kars.
10. -----, 06.03.2007, s. 5, Kars.
11. -----, 06.04.2004, s. 3, Kars.
12. -----, 06.04.2007, s. 5, Kars.
13. -----, 10.05.2007, s. 1, Kars.
14. -----, 15.05.2007, s. 5, Kars.
15. -----, 15.05.2007, s. 6, Kars.

16. -----, 15.05.2007, s. 7, Kars.
17. -----, 27.03.2007, s. 3, Kars.
18. -----, 27.03.2007, s. 4, Kars.
19. -----, 27.04.2007, s. 3, Kars.
20. -----, 28.03.2007, s. 2, Kars.
21. -----, 29.03.2007, s. 3, Kars.
22. -----, 29.03.2007, s. 5, Kars.
23. -----, 29.04.2007, s. 2, Kars.
24. -----, 29.04.2007, s.3, Kars.
25. **EVREN**, Kerim (2005) ; “Güncel Örneklerle Medyada Dil Yanlışları ”, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
26. **GÜLİZAR**, Jülide (2004) ; “Where Are You Going Türkçe?”, Sinemis Yayınları, İstanbul.
27. **Halk Gazetesi**, 08.02.2007, s. 2, Kars.
28. -----, 13.04.2007, s. 1, Kars.
29. -----, 13.04.2007, s. 5, Kars.
30. **HEPÇİLİNGİRLER**, Feyza (2005); “ Türkçe Dilbilgisi ”, Remzi Kitabevi, 3. Basım, İstanbul.
31. **KARADÜZ**, Oğuz Eren, (2003); “ Türk Dili ”, Aktif yayınları, Erzurum.
32. **Kars Haber Gazetesi**, 15.04.2007, s. 1, Kars.
33. -----, 15.04.2007, s. 5, Kars.
34. -----, 25.04.2007, s. 6, Kars.
35. -----, 15.04.2007, s. 4, Kars.
36. **Kars Postası**, 01.01.2007, s. 1, Kars.
37. -----, 08.04.2007, s. 2, Kars.
38. -----, 08.04.2007, s. 3, Kars.
39. -----, 15.04.2007, s. 4, Kars.
40. **Kars Serhat Gazetesi**, 23.02.2007, s. 5, Kars.
41. -----, 23.03.2007, s. 4, Kars.
42. -----, 25.02.2007, s.2, Kars.
43. **Ölçek Gazetesi**, 01.04.2007, s. 5, Kars.
44. -----, 20.03.2007, s. 4, Kars.
45. -----, 25.03.2007, s. 1, Kars.
46. -----, 25.03.2007, s. 4, Kars.
47. -----, 25.05.2007, s.5, Kars.
48. -----, 25.03.2007, s. 1, Kars.
49. **Önder Gazetesi**, 11.03.2007, s. 2, Kars.
50. -----, 21.04.2007, s. 5, Kars.
51. -----, 21.04.2007, s. 5, Kars.
52. -----, 25.03.2007, s. 5, Kars.
53. -----, 27.03.2007, s.4, Kars.
54. **ÖZEL**, Sevgi (2000) ; “Dil Kiri El Kiri”, Bilgi Yayınevi, Ankara.
55. **Serhat Kars Gazetesi**, 03.02.2007, s. 1, Kars.
56. -----, 03.02.2007, s. 2, Kars.
57. -----, 11.05.2007, s. 2, Kars.
58. -----, 11.05.2007, s.1, Kars.
59. -----, 16.02.2007, s.2, Kars.
60. **TÜZCET**, Yaman (2002) ; “Ekrandaki Mürkçemiz ”, Bilge Karınca Yayınları.